

Algaiat, pda. muntanyenca de Novelda (La Romana, xxxvi, 60.21), del pl. *gāiāḍ*, pl. de *gāiḍa*.

ALGAIÓ

Poblet agregat de Tamarit de Llitera.

PRON. POP. *algaió*, (vinc) *del gāiō* (oïts allí mateix, al Campell i a Tamarit, 1955).

DOC. ANT. Hospital d'Algayó, del te. de Tamarit, a. 1255 (MiretS, *TemplH*, 360). «Ecclesia d'Algayo» 1279, «Ecll. de Agayo» 1280 (*Rationes Decim.* 113, 130).

ETIM. Només s'ha escrit «Arabismo indescifrado» Asín. Al peu mateix del poble neixen unes deus que la gent d'allí usen per a uns sequiols de regar; i en diuen «los ullets d'Algaió» (xvii, 159). Com que 'deu' en àrab es diu *ʿain*, que al mateix temps significa 'ull', *ullet*s sembla ser un calc tautològic del mot àrab; i això suggereix una etimologia a): *ʿuyun* és el plural de *ʿain* (recordem *Massalió* < *Manzal al-ʿuyūn*), i *Alió* de l'Alt Camp creiem que ve de *Al-ʿuyūn*; el riu *Montlleó* ve de *māʿl-ʿuyūn* 'l'aigua de les deus'. ¿Creuríem que *ʿain al-ʿuyūn* ha pogut donar *al-goio* dissim. després amb *o-ó* > *a-ó*? Que aqueixa *-g-* sigui una consonant alterada del *ʿain* àrab, no és inconcebible, ni fet corrent; que sigui un so epentètic entre *a* i la *o* d'ar. *-oyon*, d'on variant *Agayó* de 1280 (i després *al-abusiu* ultra-arabitzant) és bastant forçat, i mentre no tinguem més confirmació de Ag- ho deixarem córrer. 30

b) Tenint en compte que l'arag. *Alcaine* ve de *ʿirq ʿain*, pròpiament l'arrel de la font', aquesta etimologia del nom del poble d'Aragó suggereix que paral·lelament *Algaió* surti de *ʿirq ʿuyūn* 'punt d'arrencada de deus'. Llavors la *g* resultaria de l'encontre i suma de *q* (sonora fortíssima) amb *ʿain*: ço que fonèticament és una convincent millora.

c) En el Bearn hi ha el poble de *Gayon* en el cº de Lembeye. També hi ha *La Serregayon*, lande, cne. Baigts, cº Orthés, ja anomenada *Sarragayon* l'a. 1675; però són dos llocs ben separats, per uns 50 k. Ara bé el primer té un mas dit *Gaya*, que s'anomena *Gaya*, -e, els a. 1385 i 1540; potser és coincidència casual, majorment tenint en compte que el poble duu el nom *Gayon* el 1385, però apareix en una forma *Caióv* en la data més antiga, a. 1383 (R. Raymond, *Di. Top. B.-Pyr.*, s. v.): forma que sembla reveladora d'un ètmon *CAVEONEM. Com que hi ha el mossàrab *alcavó* 'naixement d'aigua' (*DECat* I, 162a50-b23); i d'altra banda tenim *gabions* 'blocs per parar avingudes de riu' (veg. *DECat* s. v. *gàbia*), aquest bearn. *Caióv* > *Gaió* podria designar també una mina d'aigües i servir-nos de model de l'*Algaió* de la Llitera; cf., encara, mossàr., *qay-ýlla* «mandíbula» al costat del català central *cajoleta* 'biot d'aigua' < CAVEOLA.

d) En el doc. més antic, de 1255, el nostre nom designa un *Hospital d'Algayó* seti d'Orde religiosa cristiana. Això em faria sospitar que es tracti d'una institució religiosa que ja vingüés de temps dels moros: *masǧid al-Qayyūm* (*masǧid* «oratorium» *RMa*) 'la mes-

quita del Sublim', que els nostres reconqueridors cristianitzarien com «ecclesia *Algaió*» 1279-80. *Al-Qayyūm* és un pseudònim sagrat del nom d'AHah: «celui qui existe par Lui-même» (vegeu-ne les moltes accs. teològiques de l'arrel *qum* en Dozy, *Suppl.* II, 425), ultra les més vulgars de 'mantenir-se dret', 'ser precios'; nom tan sublim que l'alfaqí col·laborador de *RMa* ni tan sols gosà traduir i en deixà en blanc la versió (166b). Doncs, és sabut que *-ūm* sonava vulgarment *-on* en el parlar morisc (*EntreDL* III, 104), i que *q* dona normalment *g*.

En conclusió les etimologies *b*, *c*, *d* són totes tres inobjectables i ben recolzades. Per decidir entre elles convindria trobar més documentació antiga, que potser acabaria de donar balançada a favor d'una: per poc que es confirmi la sospita de l'Hospital, jo em decantaria per *d*.

20 ALGAMER, l'

Partida de Llombai (xxx, 160.15). Probablement de *ǧāmir* participi actiu de l'arrel *ǧmr* 'cobrir enterament, submergir', *ǧamra* «ebrietat» *RMa*; i en altres accs. «inculte, (pays) en friche». També pensaríem en una arrel parònima *ǧmd* «embeinar», «couvrir, remplir un vase», *ǧāmidā* «comblé» del qual Asín deriva *Algámitas* poble de la prov. de Sevilla. Però amb *-r* és més convincent.

ALGAR

De l'ar. *al-ǧār* 'la cova'. Ha donat una munió de 35 NLL catalans, escampats per la major part del territori, en la majoria dels quals bastarà arreglar-los breument sense donar-ne gaire detalls. Enumero de Nord a Sud.

Degué passar a l'ús local català fins al peu del Montsec, quan encara hi era viu l'article arcaic *S'*. D'aquí *Salgar*, vell santuari de la Mare de Déu, prop de Montsonís, te. de Foradada, edificat en part aprofitant una gran cova; pron. *salgá* (1955), documentat *L'Algar* des d'un doc. de 1295. I també (sense l'art. cat.): «--- honorem et fortitudinem de *Algar* --- Sig. Raimundi de *Algari* Si. Rdi. de Thorà; Si. Ioh. de Alòs ---» a. 1183 (*Cart.* de Tavrnoles, p. 175); «--- *Algar* --- abeas per barcera¹ juxta fluminis Sigoris», doc. de 1184, d'Artesa de Segre (*DECat* I, 660a39). Un altre *Salgar*, pron. igual, en terme de Valldellou (Llitera) (1955).

L'*Algar*, pda. del te. Menàrguers, pron. *l algá* (xLVI, 53.35, 54.11), però encara que avui es pronuncia com *lalgá* en els llocs (oït a Garrameu etc.), també allí degué haver-se usat amb l'article arcaic, car el m. IGC 35 ('25 x '42) hi posa *Salgá*.

L'*Algar*, collet i vall de ~, vora el límit del Priorat, entre Escornalbou i Colldejou (Iglésies Santas. II, 144). Més enllà, en plural, Barranc dels *Algars*, cap a Vandellòs (ibid. p. 266). *Cova de L'Algar* al Pinell de Broi (XIII, 77.22).